

GOGA

Dendriti

Kalia Papadaki
Dendriti

*Mojim staršem,
Andigoni in Manolisu*

NOTICA

Mesto Camden leži v New Jerseyju, nasproti Filadelfije. Obe mesti ločuje reka Delaware, povezujeta pa ju mostova Benjamina Franklina in Walta Whitmana. Camden je bil talilni lonec več generacij priseljencev, s številnimi delovnimi mesti in bogato industrijo. To se je spremenilo po koncu druge svetovne vojne. Industrija se je preselila v zahodne zvezne države in Mehiko. Delovnih mest ni bilo več, mesto pa je zalil nov val portoriških in afroameriških imigrantov. Hrepeneli so po boljšem življenju. Septembra 1949 je v East Camdenu vojni veteran Howard Unruh v dvanajstih minutah pobil trinajst ljudi. To je bil prvi dokumentirani množični morilec v zgodovini ZDA. V kasnejših letih so bili trije župani Camdena obsojeni in zaprti zaradi korupcije. Leta 2012 je imelo mesto največji odstotek kriminala v vsej Ameriki. Danes približno štiriideset odstotkov prebivalstva še naprej živi pod pragom revščine. Vse to so nesporna dejstva. Kar se tiče vsega ostalega, je kakršna koli podobnost z ljudmi, imeni in situacijami naključna in nima nobene zveze z resničnostjo.

*»ves čas je že minil ... naše življenje ni nič več kakor
zbledele odsev nekega nezaustavljivega procesa ...«*

W. G. Sebald o Orbis Tertius Jorgeja Luisa Borgesa

*jesenski veter
je odnesel telegram – in veliko drugega
iz materine roke¹*

Minnie si razplete prirezani kiti in si lase spne v nesimetričen čop. Po žarečih licih ji stečeta dve solzi, hitro si ju obriše z rokavom bluze, da ne bi kdo česa opazil, in v grlu se ji zaustavi kosmat voz, prepleten z grenkobo, vse ji gre narobe, šola je čista traparija, sošolci tepci, brat tiran v malem, ki ji krade žepnino, in danes, ko si mu je drznila ugovarjati, je vzel škarje za ročna dela in ji odrezal pol leve kite. In kot da to ne bi bilo dovolj, ji je še zagrozil, da mu bo, če ga zatoži mami, to drago plačala, Minnie pa, ki dobro ve, da z vsemi grožnjami, ki jih izreče, misli resno, je vzela škarje, se postavila pred ogledalo šolskega stranišča in si pristigla še desno kito, da bo enako dolga kot leva. Ker mama ni neumna, vprašala jo bo, hotela bo izvedeti, in kaj ji bo rekla takrat. Steče še tretja solza in Minnie jo pogoltne.

Še preden ji uspe prebaviti vse to, se nejasno zariše

---

¹ Nicholas Virgilio. Vse opombe, pri katerih ni navedeno drugače, so avtoričine.

pred njo, proti nežni in medli oktobrski svetlobi, svetlo-laso dekcle, ki je za kako glavo višje od nje. »Imaš mogoče cigareto?« jo vpraša in ji preiskujoče gleda v oči, Minnie se sključi v svoj kot, ker ne kadi, tistih enkrat samkrat, ko je imela cigareto v ustih in se je pretvarjala, da vdihava tobačni dim, pa jo je mama klofnila, njeni prsti so ji pustili živordeče znamenje med licem in usti, še zdaj se spominja, kako jo je peklo in kako so ji iz oči privrele slane solze, in ta daljni spomin ponovno oživlja izgubljeni občutek, naredi kratek, globok vdih, da bi pomirila razburjenje, ki vre v njej, tik pred tem, da bi prekipelo. »Kaj pa ti je, je že v redu, pusti,« brezbrizno zamrmra svetlolaso dekcle in se usede poleg nje z rokami, prekrizanimi na nogah, in z nogami, razpotegnjenimi po toplem cementu. Dekle s pogledom omete vse kote in iz zadnjega hlačnega žepa potegne stopljeno rebro čokolade, en košček si potisne v usta in si pri tem zamaže roke, potem si obriše dlani v oguljene kavbojke in njeni zobje se obarvajo v pšenični odtonek, takšen kot njena večno zagorela polt. »Bi?« zamomlja in ji pomoli čokolado, Minnie pa si plašno odlomi majhen košček in ga previdno topi v ustih, kot bi preizkušala svojo vzdržljivost, v bistvu se ji hitro kaj gabi, ampak vseeno to naredi, upa si, in za hip preneha dihati, samo pogoltne s hermetično zaprtimi usti, saj brez kisika mikrobi ne preživijo, ali pač?

»Tebi je ime Lito?« reče Minnie obotavljaje, v bistvu pa bi raje videla, da bi jo vsi skupaj pustili pri miru, ker ni pravi trenutek za vprašanja in odgovore in ves ta mesec in pol je v novi šoli mogoče izmenjala pet besed, vse se začne s pravilno ustvarjenim vtisom, s tem, v kaj si oblečen, kje

stanuješ in kam hodiš na počitnice, in Minnie ve, da na njihova molčeca in vztrajna vprašanja ne more odgovoriti drugače kot s samimi napačnimi odgovori. Dekletu s temnoblond lasmi in nekaj pegami, ki so ji neenakomerno oškropile ličnice, se omrači obraz in pogled spusti na teniske, Minnie pa iz zaleta napol odpre usta, toliko, da se komaj vidi, da ji manjkata dva sprednja zoba, »zares, iz česa pa pride Lito?«, in dekle s pegami se razjezi in jo nasilno porine, divje plane pokonci in prečka dvorišče z rokami v žepih. Minnie si obriše oči, izpiha nos, globoko zajame sapo in z vso močjo brcne vse do raztrešenih košev za košarko nadležni kamenček, ki je lizal konico njenega čevlja in jo izzival.

Svetlolasemu dekletu je zares ime Lito in to ni kaj posebej groznega, ima sošolke in sošolce z bolj čudnimi in enako neprilagojenimi imeni, enako antipatično in težko jih je izgovoriti, vendar je bilo njenemu imenu pisano, da vleče za seboj mračni satelit, rep kometa, ki ji je od rojstva za petami, opomba in zvezdica v njenem butastem in neskladnem imenu, kaj je vendar mislila mama, ko ji je obesila še številko »68«, da zaradi nje izstopa in da jo bo preganjala, dokler bo živa. Njeno ime je v uradnih dokumentih matičnega urada in v redovalnicah »Lito 68 Campanis Miller«, in ko hoče zdaj iti preko tega, ko se spozabi v igri in brezskrbnosti zgodnjih najstniških let, vedno obstaja, kakor danes zjutraj, ko se je nekemu zlonamernemu profesorju zahotelo grobo spomniti nanj in je s tem med sošolci vzbudil val hudobnega hehetanja, posmeha in ironije. Noče izstopati, nikoli si ni želela česa takega, že izredna višina in telesna razvitost pri rosnih

dvanajstih letih povzročata, da izstopa, rada bi pripadala, bila del strnjene celote, ampak to je že vnaprej nemogoče, kako naj se druží z drugimi butastimi in dolgočasnimi imeni, ko pa za sabo vleče še neko naključno številko.

Iz dna duše sovraži ta »68«, kakor sovražimo za vedno in potlačeno, odvrtni so ji zelo pomembni datumi vseh sort, ki se ji grozeče bližajo, ni naključje, da beži pred učnimi urami zgodovine ter zavestno in podzavestno meša datume, večkrat je že povedala materi, kar ji gre, ker jo je napravila za ujetnico čudaškega imena in jo preklela s pomenljivim datumom, kaj jo briga, kaj pomeni zanjo in za človeštvo ta »68«, njena edina napaka, in ta ni v celoti njena, je, da se je rodila kakšno uro prezgodaj, in tako se je rodila enaintridesetega decembra 1968, obsojena, da bo s svojo prisotnostjo pričevala, za las, o vsem, česar ni doživela Susan Miller, njena mati, ko se je odločila poročiti z Basilom Kabanisom, njenim očimom in krušnim očetom, in ni ji bilo dovolj samo to, ampak sta postala še družabnika in sta z mezdami – ki sta jih, naj bo to dobro ali slabo, dajala na stran v časih, ko sta z ramo ob rami delala pri juhah Campbell in se spogledovala – skupaj kupila in prenovila odrešilno in romantično 44,² bivšo slovečo poljsko gostilno v četrti Cramer Hill, kjer je nad postrojenim furniranim pohištvom kraljevala cenená stenska upodobitev Mickiewicza,³ slika in portret,

2 Ime skrivnostnega poljskega rešitelja domovine v pesnitvi Adama Mickiewicza *Praznik mrtvih* (*Dziady*, 1822).

3 Adam Mickiewicz (1798–1855), poljski narodni pesnik in pristaš mesijanske ideje. S svojimi pesmimi je v kar največji meri prispeval k poljskemu narodnoosvobodilnemu boju proti Nemcem in Rusom.

ki je nekoč, leta Gospodovega 1940, še vedno verjel v strpnost in spravo, ju podpiral ter razglašal ameriška levičarska demokratična nagnjenja in ideale vzdolž vzhodne obale, v globoko konservativnem mestu, ki so ga naselili republikanski imigranti prve in druge generacije in se je po njihovi zaslugi razširilo, razkosanem v miroljubne etnične četrti, prebivalci katerih se niso družili med seboj nikjer drugje kot v talilnem loncu tovarne, in če je kdo ušel preko meja svoje četrti in odjadral po reki Delaware ali pa proti severozahodu mesta, je bilo to zato, ker se mu je v življenju končno nasmehnila sreča, imel je streho nad glavo in nekaj dolarjev v žepu, saj je ameriški sen bil in je predvsem skupni jezik, ki vzbuja naklonjenost bogov in uspava demone ter vse svoje pankrtske krušne otroke razvaja z darovi in drugimi malenkostmi.

Njeni starši so se spoznali v tovarni Campbelllove juhe, Susan je pri štiriindvajsetih zlagala na tekoči trak konzerve, osem ur na dan, šest dni v tednu, Basil pa je bil pri osemindvajsetih delovodja, odgovoren za nekaj manj kot tisoč oseb in dvesto tisoč identičnih konzerv koncentrirane paradižnikove juhe na izmeno. Susan, nekoč študentka javne univerze v Ohio, se je eno leto, preden bi diplomirala iz politične ekonomije na fakulteti za politične vede, zaljubila v hipija, tovarnarjevega sina, obesila študij na klin in mu sledila preko Amerike vse do San Francisca in v sosesko Haight-Ashbury. Skupaj sta ostala leto in pol, toliko je trajala njuna ljubezen, eno poletje v skupnosti in dve spokojni zimi na cestah, kjer sta prosjačila za ljubezen mimoidočih in delila cvetje. Ločila sta ju Lito in Woodstock, grozljiva obala Atlantika nasproti, tam, kjer zime

in dolžnosti niso mačji kašelji, in tako sta, po koncertu in po prvem dežju, šla vsak svojo pot, kamor sta vedela in znala, Scott se je vrnil k domačemu ognjišču in se je hočeš nočeš vpisal na univerzo v Berkeleyju, sicer pa je zahodno krilo Oddelka za zoologijo nosilo ime njegovega pradedca Johnsona juniorja, kar pa se tiče Susan, ki se je sprla z očetom, protestantom in malim rentnikom, in se ne bi vrnila v Columbus v zatohlem Ohio, pa če bi se svet podrl, se je usedla na razšklepetani Greyhoundov avtobus in ob sivem svitu prispela v Camden v New Jerseyju, kjer je živel njen mlajši brat, zaposlen v tovarni RSA Victor. Čez dva meseca je spoznala Basila, civilno sta se poročila čez pol leta, takrat, ko je Lito dopolnila okroglih štirinajst mesecev življenja, sama sta trdila in gromko razglašala, da je bila to ljubezen na prvi pogled, toda nikogar nista imela, ki bi ju poslušal, razen njenega mlajšega brata, ki ga ni brigala sestrina sreča, zanimalo ga je samo, da je moral hraniti dvoje ust manj. To, da je bil menedžer, je bilo brez pomena; bližali so se težki časi, neizbežnost si čutil kakor smrt, ki trka na vrata sosedov, slutil si, da upanje bremeni ozračje z iluzijami, videl si prazne hiše in zapuščene tovarne, število katerih je iz meseca v mesec skokovito naraščalo.

Prva je klonila ladjedelnica v New Yorku, spravila je na kolena dva in pol milijona delavcev in jih v hipu potegnila za sabo v svoje kalne vode, bilanca se brez novih naročil ni izšla, in kar je z vnemo zgradila vojna industrija v letih nemirov in velikih vojn, je porušila množična zahteva po boljšem in miroljubnem času, čez leto ali dve, ko se je Nixon komajda zavihtel na oblast, pa se je zaprla

tudi RSA Victor, svoj logotip, terierja,⁴ ki se navdušuje nad glasbo, je preselila v Mehiko, k ceneni delovni sili, uprava je okrivila sindikate, ki so do nadaljnega stavkali za boljše plače, sindikati upravo, ki jo je skrbel samo dobiček, in mesto je ostalo brez služb, v enem tednu je v mestu z devetdeset tisoč prebivalci končalo na cesti pet tisoč ljudi, in tako je sredi sedemdesetih preimenovani *dajner* Ariadna z napol izbrisanim Mickiewiczem v ozadju in z doslikanimi umazano belimi stebri nad pisano *grik salad* in slastnim *džajrosom*,⁵ prenehal biti to, kar je bil in kar je obetal, in skupaj z zatonom podjetništva in nadaljevanjem vojne v Vietnamu je mesto zabredlo v krizo, ljudje so postali sumničavi in sosedje so si skočili v lase, kdor pa je ostal v do nedavnega cvetočem mestu, se je preselil v hitro razvijajoča se predmestja, prvi so odšli Židje, za njimi Italijani in Grki, starši, njeni starši, pa so ostali neomajno optimistični, zatrmarila sta kakor osla, potem pa sta videla, kako jima je izpuhtelo premoženje, in se za vedno poslovila od svojih sanj.

Lito ni dala prebite pare za vse to, odrasli so se odločili po svoje, in kar je najhujše, svoje na videz pogumne odločitve so naprtili na ramena njej, prenaša njihove dolžnosti, kobajagi so imeli vizijo idealnega sveta, rodili so jo v družbo, ki naj bi se predvidoma spreminjala na boljše, drek, edino, kar jo spravlja v dobro voljo in ima jasen smisel,

---

4 Terier po imenu Nipper je krasil logotip tovarne gramofonov RCA Victor pa tudi istoimenske glasbene založbe. Slika slikarja Francisa Barrauda s terierjem in gramofonom se imenuje *Glas njegovega gospodarja* (*His Master's Voice*).

5 Giros.

je nogomet, dva zamejena gola na sveže pristriženi travi, eksplisitna pravila, ki uravnavajo igro, žoga, ki se kotrlja po travniku, jabolko spora med dvaindvajsetimi utrjenimi pari nog, obramba in zaustavljanje, predvsem dobre zaustavitve, ker goli niso njena močna plat, zato jih raje zamolči skupaj z vsem ostalim, kar jo spravlja v bes.

Gimnazijo v East Camdenju je Lito štela za neizbežno zlo, ki se bo nekoč moralo končati, če ne prej, pa vsaj z njeno skorajšnjo polnoletnostjo, zdaj je že za trdno prepričana, da vse njeno gorje, z njenim nesrečnim imenom vred, izvira edinole iz njenega nerodnega in občutljivega najstništva in tega, kar to prinaša, svetli in moteči puhec na stegnih in mečih, tesni modrc, v katerem se duši, in to trapasto alergično astmo, ki jo hromi v nepričakovanih trenutkih, tako kot na tisti lanski nogometni tekmi, ko sta se razbohotila cvetni prah in narava, igrali so z gimnazijo Cooper Point, njeno moštvo je vodilo z ena proti nič, ostali sta jim samo še dve minuti tekme, nasprotnikova napadalka je krenila z desne obrambne linije, in ko je Lito tekla zadnji šprint in se je pripravljala, da izvede najpomembnejšo zaustavitev v svojem dotedanjem življenju, tisto, ki bi ji prinesla regionalni pokal in mogoče celo naslov najboljše igralke, ji je na vsem lepem odvzelo dih, poškrlatela je in se zvila v dve gube, žoga se je pred njenimi očmi skotrljala mimo kakor v počasnem posnetku, za njo je vsa brezbrizna tekla srednja napadalka, ki je potem z negotovim, tveganim izogibom preigrala branilko in je najverjetneje na slepo srečo zabila gol v nebranjena vrata. Tekma je dobila podaljšek in Lito si je dodatne pol ure ogledala s klopi, pri tem pa preklinjala svoje občutljive gene in marihuano, ki

jo je kadila od malih nog, že v materinem trebuhu, tačas pa je njena šola z desetimi igralkami in brez rezerve izgubljala pokal in ona sama zaželeno plaketo. »Take stvari se dogajajo,« ji je s tisto kmečko oklahomsko izgovorjavo rekla trenerka v oblačilnici, samo njej, in hotela je zavpiti nanjo: »samo meni,« ampak na koncu ni rekla nič, skrila se je na klop v kotu, stisnila je roke v pesti in zarinila nohte v dlani, vse to pa zato, da ne bi pognala vsega v zrak, da ne bi pokvarila praznovanja in podelitve, predvsem pa, da ne bi bruhnila v jok vpričo vseh soigralk, ki so jo zaradi končnega razpleta tekme že tako ali tako od strani obmetavale z zaničljivimi pogledi. O tem razmišlja zdaj in se spet spominja, predirljivi glasovi sošolcev, ki po dvorišču preganjajo neko ubogo mačko, ki ima rano od zračne puške od enega konca hrbta do drugega, da bi jo še malo mučili, jo povrnejo v sedanjost, k zvoncu, ki zapoteglo zvoní, k inhalatorju, ki ga potegne iz žepa, h globokemu vdihu, ki ga naredi, da vzdrži svoje nevzdržno življenje in bližajočo se učno uro ameriške zgodovine.

V ozadju šolskega razreda Lito poskuša stlačiti noge pod klop za enega, medtem pa gospa Gardner pripoveduje o ameriških zlatih letih, o cvetočih dvajsetih letih, ko je bil razvoj sinonim za potrošništvo in se je blagostanje posameznih industrijskih mest ocenjevalo po množici tovarniških dimnikov, ki so krasili obzorje, in po hordah delavcev, domačih in imigrantov, ki so vsako jutro preplavljali ceste, človeška ladjevja na kopnem, ki so vsak dan ob prvem svitu odplula na delo. Gospa Gardner hodi gor in dol po prehodu, okorne sandale vleče za seboj po zlizanem mozaiku in zazibava v spanje svojih petindvajset

učencev s počasnim, katatoničnim plesom, njen trup spominja na nihalo, ki ga poganja lastno gibanje, ki se z vsako ponovitvijo bliža zamrtju, še malo, pa se bo nihanje ustavilo, drobcena šestdesetletna ženska pa se bo umirila, njena ramena se bodo nagnila nekoliko naprej in Lito se bo vprašala, ali je obilo znanja tisto, kar upogiba in ukriplja telesa, in ko se bo zatapljala v nepovezane misli, se bo gospa Gardner nežno dotaknila njenega ramena in ji bo pridušeno zašepetala na uho, kakor daljni odmev neizbežne prihodnosti, »ne grbi se, naredila se ti bo grba,« in kakor se bo prikazala, tako se bo izgubila, v globino table, električni zvonec pa bo zvonil in stoli bodo skorajda sinhrono cvileč drsali po podu.

Lito nosi svojo torbo s hitrim korakom in z rameni, privzdignjenimi od pretiranega prizadevanja, da se ne bi grbila, potem spet pozabi na to in gre dalje s sklonjeno glavo, izgubljena v sanjarijah, in s torbo, ki ji ob vsakem nestrpnem koraku poskakuje na hrbtu, rada bi prišla domov, še preden se zmrači, saj ne, da bi se bala, ampak pred enim tednom, ravno tako je bil ponedeljek, so barabe iz gimnazije Woodrowa Wilsona v zasedi pričakale nekaj njenih sošolcev iz košarkarskega moštva in jih premlatile, čisto brez razloga so jih pretepli do modrega, kar tako za šalo. Ob tej misli pospeši korak in hkrati poskuša pregnati iz misli vse slabo, kar se ji lahko zgodi, mati jo je posvarila, najhujše zlo nam povzroča misel, zmožna si je predstavljati najhujše, krči nam pot tam, kjer je bilo samo gosto in divje rastje, rodi se ti v trenutku vznesenosti, ti pa potem odsediš doživljenjsko kazen, »razumeš, Lito, ljubi-ca«, Lito pa sicer ne razume čisto, kaj bi ji rada povedala

Susan, ampak nič hudega, slej ali prej bo, ni druge, tudi mala doжела globlji pomen vseprisotnega in vse izpolnjujočega materinega talismana.

Sonce lenobno zahaja za obzorjem mesta Camden, v trenutku, ko se Lito spotakne in se skloni na robu ceste, da bi si zavezala razvezano vezalko, medtem ko mestni šolski avtobus nasproti nje premerja cesto z juga na zahod, za moto pa ima »enake izobrazbene možnosti za vse«, ko bobna na vse strani, da mora vsak učenec ne glede na poreklo, barvo kože in ekonomski status uživati iste pravice v javnem šolstvu,⁶ na njegovem oknu vidi prilepljeno Minnie, s temnimi, kodrastimi, porezanimi kitami, kako gleda nekam daleč, daleč, proti reki Delaware, in še naprej, proti Filadelfiji, kjer živi njen oče, ki jo je zapustil, ko je bila še čisto majhna, in ga ni nikoli spoznala, edina podoba, ki se ji je vtisnila v spomin, so njegovi ponošeni škornji, ki jih je našla na podstrešju, številka 48, in uporabila jih je za lonce za rože, napolnila jih je z zemljo in kompostom in vanje posadila svoje male fižolčke za uro biologije.

Minnie živi v zloglasni četrti s sivimi kamnitimi hišami, ki so izgubile barvo, čas jih je enakomerno zdelal, in v njihovi pravično porazporejeni grdoti obstaja harmonija, zapuščen kamen nate ne naredi čudnega vtisa, tako je, kot bi jih čas preudarno izklesal, ruševine prenašajo svojo preteklost skoraj s pobožnostjo, pričajo o človeški ambicioznosti, ki jo je zmlel v prah tok zgodovine, prebivalci

---

6 Namen tako imenovanega »businga« v ZDA je bila izmenjava šolarjev med šolami, da bi tudi manj privilegiranim nudili enake možnosti in odpravili ugotovljeno homogenizacijo šolskih kompleksov na podlagi rase, izvora in dohodka.

in ruševine soobstajajo, zdaj že sprijaznjeni z razdejanjem, in samo ob večerih, ko se zgodaj temni, zdaj ko se bliža zima, se človek boji, takrat, ko se zanikrnost stavb skriva v rosi teme in njihovi obrisi spet pridobijo nekaj svojega nekdanjega ostrega sijaja, ljudje pa se spreminjajo v zveri, da bi pregnali dobroto noči, ki se kakor balzam spušča na zdelani kamen in ga pokriva, da ne bi slučajno začeli sanjariti o tem, da si zaslužijo kaj več, in ne bi podvomili o svoji žalostni usodi. Minnie stopi z avtobusa in si oprta torbo na hrbet, na hitro pomaha v slovo svojemu mehiškemu prijatelju, Miguelu hobotnici, vozniku, zavije se v svojo tanko jaknico in steče, s pogledom, uprtim predse, vzdolž Newtonove drage, ki obližne Morgan Village, da se potem na zahodu zlije z reko Delaware, ki vlada mestu in ga potaplja v večno, otožno vlago in oblake krvoločnih sezonskih komarjev, ki se pasejo na stoječih vodah in človeških brodolomcih na Cooperjevem pritoku.

»Zgodaj si nazaj,« ji naznani mati iz kuhinje in Minnie, čisto brez sape, odloži šolsko torbo na hodniku pritličnega stanovanja in prižge televizor, »nič ne bo«, niso še napovedali datuma, ko bodo predvajali naslednjo epizodo Dallasa, mora končno izvedeti, kdo je ustrelil J. R.-ja, preteklo je že šest mesecev od lanskega marca, odkar vprašanje ostaja brez odgovora, kmalu bo prišel november, pa še niso razvozlali primera, vse poletje jo je grizlo, kdo in zakaj, prišel je september in Minnie se je opogumila, morala bi se začeti televizijska sezona, stvari bi se razčistile, ampak imela je smolo, igralci so stavkali, in to za nedoločen čas, najprej so rekli september, potem oktober, oktober se je spremenil v november, nekje sredi

meseca, ljudje so se začeli razburjati, ker so morali čakati, in da bi jim produkcija CBS-a vzbujala radovednost in jih ohranjala vnete, so prilivali olje na ogenj, in na ekranih televizijskih gledalcev so se vrstili nekajminutni trailerji z možnimi variantami tega, kdo bi za las lahko bil njegov morilec, spet je zavrelo od razprav, kakšna smola je spet to, pol kastinga je bilo potencialnih morilcev in Minnie je celo poletje stavila, da je J. R.-ja ustrelila njegova mama, miss Ellie, toliko gorja je revici prizadejal, kajti ni večje bolečine, kot je ta, ki ti jo prizadene družina, in kolikor tesnejše so vezi, toliko bolj boleče te to zaznamuje, in Pete, njen starejši brat, to se je zgodilo 3. septembra, je zgrabil zračno puško in jo zadel v levo ramo, Minnie je zakričala, cela četrt je planila pokonci, on pa se je smejal in ji govoril oprosti, češ da ni hotel, češ da je bilo po nesreči, nesreče se dogajajo, to je človeško, in lepe oči Minnie so od bolečine postale kakor gumbnice, zameglile so se ji od solz, ki so vrele iz njih, in takrat je čisto zagotovo vedela, da je J. R.-ja ubila njegova mati.

»Pravijo, da bo na sporedu enaindvajsetega novembra,« Minnie je obrnila glavo in pogledala mamo, ki je žvečila nekaj, kar je bilo podobno ocvrti banani in čemur v San Juanu pravijo *plátano*, njej se njegov okus in otip upirata od takrat, ko so ji ga prvič na silo stlačili v usta, in naj jo pametnjakarska in energična Luisa kar poskuša prepričati, da ima majhno vsebnost sladkorjev in vsebuje veliko kalija, in da naj se že neha afnati in pusti te muhe in naj se sprijazni s tem, kar je dobro zanjo, saj bo znanje prišlo prepozno, da bi preprečilo vse to, kar bo njena hči obžalovala, in medtem ko ji Minnie ob prižgani televiziji

obrača hrbet in jo ravno hoče vprašati, kaj bo za večerjo, ker je lačna kot volk, naenkrat začuti, da se je zrak naelektril, in kakor je svetloba hitrejša od zvoka, tako jo tudi besede dosežejo takoj zatem, usekajo kot pobesneli gromi, »kaj pod soncem si si napravila iz las, bog te nima rad,« in kot da to ne bi bilo dovolj, Luisini od kuhanja zamaščeni prsti potegnejo za tisto, kar ji je ostalo od kit, da se raztegne, kot da bi raztegovanje lahko povrnilo to, kar je bilo izgubljeno.

Ura je skoraj enajst in Pete se še ni prikazal, mati hodi ven iz dnevne sobe in nazaj noter, Minnie pa se, zahomotana v svojo volneno otroško odejo na robu kavča, pretvarja, da se spopada z zapletenimi nalogami iz matematike. »Koliko je ura?« spet vpraša Luisa, kot že tolikokrat, in ne pričakuje niti ne prejme odgovora, »kdaj si ga nazadnje videla?«, Minnie pa, ne da bi dvignila pogled iznad knjige, zajeclja, »mami, povedala sem ti, prišel je v šolo,« Luisa odide iz dnevne sobe, odpre vhodna vrata in začne loviti ravnotežje na tistih nekaj borih kvadratnih metrih pločnika, kot da bi tehtala, ali naj prečka cesto, kakor da bi na drugi strani podivjano drvel grozeči hudournik, in zaris njene nemirne postave se, nezemski, opoteka za čipkastimi zavesami, njena senca se razrašča po stenah in obvisi nad kavčem, Minnie nad glavo, kakor slaba vest. Zdaj je že dvanajst proč, Luisa si z obema rokama podpira glavo na kuhinjski mizi, Minnie drema na kavču, med njima nemo leži telefon, nihče nič ne ve, njegova najboljša prijateljica sta že zdavnaj doma, policija nima nobenega uporabnega podatka, če se kaj spremeni, ju bodo obvestili, da ne bosta v skrbeh, telefon pa je na svojem mestu, nem

in skrivnosten kakor misli, ki jih v možganih oblikuje Luisa in jih po naključju sanja Minnie.

Bliža se svit in Pete se še ni prikazal, Luisa ždi na istem mestu in njeno telo je utrgana utež, ki je izgubila svojo protiutež, Minnie pa se, zavita v volneno odejo, v nemirnem spancu premetava na kavču, in sonce obotavljivo vstopi skozi okno in osvetli vse zaprašene koticke, včerajšnje pajčevine marljivih pajkov, drobtinice kruha na podu, škodo in zapuščenost, ki ju je priklicala noč globoke žalosti, in Luisa otopelo vstane s stola, prižge ploščo štedilnika in z mehaničnimi gibi pripravlja jajca na oko s tankimi rezinami slanine in popečeni kruh, namazan s sladkorjem in margarino.

Za njo stoji napol budna Minnie, z lasmi razmršeni mi od spanca in praznim želodcem, v katerem ji kruli od lakote, povleče jo za rob obledele halje, ne da bi dočakala odgovor: »mami, koliko je ura?« jo vpraša potih, da je ne bi prestrašila s svojo neumestno zahtevo, Luisa pa spominja na duha, odvečni kilogrami ji ne objemajo več telesa kakor prej, človek bi lahko prisegel, da je obleka v eni sami noči začela viseti z nje in da so se njene zaobljene rame upognile in postale utrujene, »koliko je ura?« ne odneha Minnie, Luisa pa kot hipnotizirana odpira omarice, vleče iz njih pogrinjke, potemnele od rabe in let, »čas je za zajtrk, čas je za zajtrk,« govori sama s sabo in iz navade pogrne mizo za tri.

Skupaj zajtrkujeta, tačas ko sosednje hiše še zagrinja jutranja meglica in ceste vsenaokrog trmasto molčijo, se bo vse postavilo na glavo, Luisa ve, da ko se bo zdanilo, ne bo nič več enako, zato polaga vse svoje upe v to vmesno

razdobje, ko se njene misli kakor sence krčijo in širijo v času, da bi prekrile, kolikor kvadratnih metrov pričakovanja ji še pripada, preden jo dosežejo novice, ki jih sluti, saj se je njen sin zapletel s tolpami in mamili, kot so ji povedali v baptistični cerkvi, da bi jo spametovali in jo povrnili na Gospodovo pot, ona pa je potem dva tedna omahovala, čemu in komu naj se izogiba pri maši, naj izstopa in se upre zapovedim lokalne skupnosti, ampak kaj, ko v njej ni več vere in upanja na druge in tretje priložnosti, ki bodo padle kakor mana z neba in do sitega nahranile tiste, ki leta živijo v pomanjkanju.

Minnie si pripravi šolsko torbo in odhiti, da bi ujela šolski avtobus, Luisa prestavi kuhinjski stolček in se usede k oknu z zagrnjeno zaveso, Minnie teče za avtobusom, ki pospešuje, Luisa prisluškuje svojemu dihanju, dolga vrsta zakasnelih »zakaj, če in ali«, ukleščili so ji telo in ji povzročajo bolečino, Minnie izpred oči uhaja avtobus, ki na glavni cesti vse bolj pospešuje in postaja čisto majčkena, tresoča se pikica na robu temnordečega obzorja, Luisa pa lovi zrak, prime se za prsi in se zruši na tla, ker srce noče več prebivati v tem telesu, njena zatisnjena, privzdignjena pest pa je dokaz njene zadnje in spodletele bitke.

II

*V nekih sanjah sem sanjal, sem videl mesto, nepremagljivo
 kljub napadom vsega preostalega sveta;
 sanjal sem, da je bilo to novo Mesto prijateljev;
 tam ni bilo nič mogočnejše od vrline robustne
 ljubezni – vodila je vse preostalo;
 vsak hip si jo videl v dejanjih ljudi
 tistega mesta,
 in v vseh njihovih pogledih in besedah.⁷*

Stiska zobe od bolečine, hladni znoj mu orje dlani, ne bo odnesel cele kože, pa vendar so krogle švignile za las mimo njega, niso zadele cilja, niso omadeževale mesa, poskuša zajeti dih, v prsnem košu ga nekaj duši, odsekana pekočina, ki noče ven, privzdigne pogled, ko tako leži na trebuhu, in zagleda krvavo lužo tri metre desno od sebe in odrevenelo telo, ki zastavlja ozki pločnik pred njim, in mimoidoče, kako gestikulirajo nad njim, pa še to bučanje je, ki mu vrta skozi ušesa, z desno roko si pretipava telo,

---

7 Walt Whitman, pesem *V nekih sanjah sem sanjal* iz *Trsa* (*Travne bilke*).

da bi lociral bolečino, toda nobene rane ni, in to ga še bolj prestraši, in potem so tu še misli, ki ga preganjajo in mu legajo na dušo, žena je priklenjena na posteljo, edini sin mladoleten, podjetje v dolgovih, in Andonis Kabanis izgubi zavest, in spet je star devetnajst let, tujec med tujci.

Dvaindvajset dni je vzelo čezoceanki, da je prispela na cilj, in ko jih je, tisoč tristo nagnetenih duš, Patris⁸ naplavila v Kastingari,⁹ to je bilo 7. novembra in padal je sneg, pomešan z dežjem, je v mislih trikrat pljunil na tla, da bi z usti odgnal zle sile, kot je obljubil materi, ki je imela svojevrstne predstave o volji in je trdila, da boš samo s pljuvanjem in vztrajnostjo napredoval in se kje ustalil. Komaj je po različnih zapletih stopil na newyorška tla, ga je potegnili na stran neki koščeni rojak z Rodosa, češ da mu bo nemudoma priskrbel službo, seveda proti plačilu, s podpisom in črno na belem mu je zagotovil, da se mu bodo njegovi dolarji, čeprav jih je malo, obrestovali do zadnjega centa, in potem ko si jih je zabasal v žep na hlačah s širokim zavihom, mu je našel sobo, ki si jo bo delil s štirimi drugimi, v majhnem hotelu, bolj podobnem pocinkani baraki, in sta se dogovorila za srečanje naslednjega dne, dva bloka nižje ob isti uri, na kos papirja mu je napisal še naslov, »na križišču ulic Broadway in Franklin«, in po kom naj povpraša, če bi zamujal, »Smerlis,« mu je ponovil in pri tem dvojno poudaril r, ga zarotniško potrepljal po rami, in je odšel, kakor je prišel, tik preden je izpuhtel, pa mu je še rekel, da se je znašel v pravi deželi

8 Grško ime ladje pomeni Domovina (op. prev.).

9 Ellis Island je bil med Grki poznan tudi kot Kastingari.

ob pravem času in da se tukaj v Ameriki za bistrega in ambicioznega mladeniča Andonisovega kova najdejo tako dobro plačane kot zanesljive službe, potem pa mu je pomežiknil in brž izginil v gosti temi mesta, ki ni nikdar spalo in je že bedelo v zloglasnih, umazanih uličicah.

Rodošan ni prišel na dogovorjeno srečanje, kmalu se je izkazalo, da ni nanj čakal noben Smerlis, da bi mu izrekel dobrodošlico, samo dva ali trije razcapani mulci, stari največ kakšnih dvanajst, trinajst let, so klečali na uličnih vogalih, držali so ščetke in raznobarvne paste in so vsake toliko položili blatne čevlje mimoidočega, ves New York je bil eno samo brezmejno gradbeno podjetje, ki je prevzemalo javna dela in zidalo večnadstropne stavbe, da bi se vanje naselile množične sanje, ki so v nizkih barakah in zablatenih ulicah izgubljale svoj sijaj, ujele so se v »trije centi za par, pet za zakonca«, Andonis Kabanis pa je polagal vse svoje upe v čudež, ni mogel verjeti, da je njegovih dvajset dolarjev izpuhtelo kakor dim, ni še dobro stopil na tla Novega sveta, pa so ga že prinesli naokoli, ni mu šlo v glavo, kako mu je lahko šel tako na led, bolela ga je krivica in razbijal si je glavo, kako bi jo poplačal, ampak ni govoril jezika, samo dober dan je znal reči, in še oprostite in hvala, pa še to je le s težavo valjal po jeziku kot vrelo hrano, kje in kako in komu naj razloži, kaj se mu je zgodilo? Tedaj ga je opazil italijanski mafijec, ki je postopal po svojem urbanistično zasnovanem revirju, deset blokov na Broadwayu in pet na zahod vse do ulice Hudson, prišel je pobrat dnevni zaslužek od loščilcev, videl je, da je Andonis nov in morda nevaren, vrag si ga vedi, in ga je pri priči zasul s slapom besed po sicilijansko, da bi videl, v

čem je kaj dober in ali ima nos za biznis, je bilo to morda zaradi njegove suhe, temne postave, ki je pričala o izvoru, sorodnem z italijanskim jugom, izmenjala sta si besedo ali dve, kar pa ju ni pripeljalo nikamor, na koncu sta se sporazumela z grimasami in pačenjem, in ko je Kabanis potegnul na plan italijanske dokumente in potni list in mu jih pokazal, teritorialne poverilnice začasnega očetovstva, ki je od leta 1912 po pogodbi v Ouchyju¹⁰ obsegalo Dodekanez, se Italijan ni pomišljal in mu je izrekel dobrodošlico, še isti večer mu je obljubil bivališče in službo, moral bi mu samo narediti nekaj manjših uslugic, ki so, zanemarjene, ostajale odprte v Hell's Kitchen, toda Andonisa Kabanisa je že izučilo, opravkov in storitev brez hitrega povračila ni nameraval opravljati nikoli več in za nikogar, in tako sta se njuni poti ločili v trenutku, toda ne tudi za vedno.

Pol meseca zatem je, po spodbudi in nasvetu pomicvalca posode iz Sulija, Andonis Kabanis živel v zvezni državi New Jersey in v camdenskih ladjedelnicah delal za Newyorško ladjedelnico, na delovnem mestu varilca v montirnici, zaslužil pa je dvaindvajset centov na uro, ki so mu zagotavljali preživetveni minimum, majceno sobico na ulici Sylvan v Morgan Villageu, dva kroznika hladne hrane na dan, ki mu jo je dan prej pripravljala njegova poljska stanodajalka, in ob nedeljah sprehod po obrobjih mesta, ki so bila zanj bela lisa na zemljevidu, po nemško govorečem Cramer Hillu ter po židovskih četrtrih Marltou in Parkside, ki ju s svojim cikcakastim tokom obliva

---

10 18. oktobra 1912 so v Ouchyju podpisali mirovno pogodbo med Italijo in Turčijo, ki je Dodekanez odstopila Italiji.

in uokvirja Cooperjeva reka, in ker se Nisirošan¹¹ še ni naučil jezika, so bili njegovi sprehodi samotni in denarja v žepu malo, in vsake toliko je nenadoma zastal in zijal kot tele v nova vrata v lesene dvonadstropne hiše z njihovimi štiričlanskimi in petčlanskimi družinami, izložbe slaščičarn, ki so prodajale baklave in sladoled na kepice, sinagoge in horde ortodoksnih Židov s simetričnimi črnimi kitkami in košernimi restavracijami z njihovimi slastnimi krompirjevimi ocvrtki in ukrajinskim golažem.

Ni vzdrževal stikov z drugimi Grki, sicer pa jih je bilo malo in so bili razpršeni po različnih četrteh, kakor maki, ki cvetijo razsuti po poljih, to pa zato, ker še niso imeli župnije, ki bi jih zbrala na kup, na tri ali štiri ulice, od koder bi se potem začeli koncentrično razlivati po mestu, seveda je obstajala tudi bližnja Filadelfija, ki je premogla najmanj dve pravoslavni cerkvi in čredo s tisoči vernikov, in tako je neke nedelje, drugačne od vseh drugih, ko nikakor ni mogel zatisniti očesa, Andonis Kabanis vstal še pred svitom in se v pristanu v Cooper Pointu vkrcal na jutranji trajekt, z ladjico je prečkal reko Delaware in se udeležil pobožnosti pri svetem Juriju, 10. septembra 1922, skupaj s tristotimi vznemirjenimi rojaki, ki so med molitvami in priprošnjami šepetali o dogajanju v Mali Aziji z naslovnice nedeljske izdaje *New York Timesa* prejšnji večer. Imel je slabo slutnjo, ki je ni znal uvrstiti med svoje računice in premišljevanja, mračno in bolečo vednost, ki mu je legala na prsi, in več časa ko je minevalo, bolj se je spreminjala v

---

11 Prebivalec otoka Nisiros v otočju Dodekanez v Egejskem morju pred jugozahodno obalo Turčije (op. prev.).